

ЧУТУНІКОВ ІГОР ІВАНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент

АНТИСОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЗЛОЧИНУ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СТ. 387 КК УКРАЇНИ

У кримінально-правовій літературі вже неодноразово зверталася увага на те, що сучасна українська кримінальна законотворчість подекуди носить швидкоплинний, погано виважений і навіть волонтаристський характер, зазнаючи необґрунтованого впливу політичних програм, установок та переконань, результатом чого стають не тільки такі закони, що засновуються на ідеях, які не пройшли належного наукового осмислення й обґрунтування, а й такі, що містять відверто помилкові положення, грубі неточності та недоречності. Показовими у цьому сенсі є зміни, що торкнулися ст. 387 КК України, які, з нашої точки зору, дещо суперечать певній логіці принципу недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування, виводячи на передній край боротьби з цим діянням тих, у чиїх інтересах і впроваджувався зазначений принцип.

Внаслідок запропонованих Законом України від 16 листопада 2017 р. нововведень, суб'єктом розголошення, відповідальність за яке передбачена ч. 2 ст. 387, повинні визнаватися і судді, прокурори, слідчі, працівники оперативно-розшукового органу, які приймають безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності чи досудовому розслідуванні, незалежно від характеру і наслідків такого розголошення (згідно попередньої редакції ч. 2 ст. 387 передбачала таку конститутивну ознаку цього злочину, як здатність зганьбити людину, принизити її честь та гідність).

Зазначений підхід нівелює процесуальну самостійність слідчого та прокурора щодо визначення напрямків розслідування, тактики проведення слідчих (розшукових) дій, планування та прийняття процесуальних рішень, оскільки у ході здійснення досудових розслідувань та в процесі оперативно-службової діяльності правоохоронних органів за рішенням уповноважених суб'єктів (слідчого, у провадженні якого перебувають матеріали кримінального провадження, прокурора, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному кримінальному провадженні) виникає необхідність доведення даних досудового розслідування до відома інших осіб.

Так, прикладом такого розголошення можуть бути тактичні прийоми слідчого (прокурора) під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій – повідомлення учаснику кримінального провадження певної інформації, здобутої у ході розслідування чи оперативно-розшукової діяльності, з метою спонукати його для дачі

відповідних показань або спостереження в установленому законом порядку за подальшою поведінкою суб'єкта.

Також, з метою захисту інтересів держави при заподіянні злочином збитків слідчі ініціюють подання уповноваженими суб'єктами цивільних позовів у рамках кримінального провадження. При цьому, уповноваженим суб'єктам, які готують та подають цивільних позов і не є учасниками групи слідчих чи прокурорів, розголошуються дані досудового розслідування, надаються матеріали кримінального провадження, що обґрунтовують факт встановлення та розмір заподіяних збитків (шкоди).

Крім того, певні дані досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності під час здійснення службових нарад доводяться до відома службових осіб правоохоронних органів, які можуть безпосередньо не входити до групи слідчих або прокурорів у відповідному кримінальному провадженні.

Діюча редакція ч. 2 ст. 387 КК цілком дозволяє трактувати такі дії слідчого або прокурора як злочин, що вже має місце у вітчизняній правозастосовній практиці. Її буквально тлумачення дозволяє позитивно вирішити питання щодо притягнення до кримінальної відповідальності навіть Генерального прокурора України, який звертаючись до Верховної Ради з поданням про притягнення до кримінальної відповідальності, затримання та арешт народного депутата, обґрунтовуючи своє подання доволі детально зупиняється на обставинах вчинення злочину, називаючи і можливих його співучасників. При чому робить це на засіданні Верховної Ради, яке, як правило, транслюється у прямому ефірі.

Оцінюючи вітчизняні законодавчі новели хотілося б зазначити наступне. Виокремлення у якості самостійного суб'єкта злочину, передбаченого ст. 387 КК, суддів, прокурорів, слідчих, працівників оперативно-розшукового органу, незалежно від того чи приймали вони безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності або досудовому розслідуванні у цілому заслуговує на підтримку.

Така кваліфікація дозволяє більш точно визначити об'єкт посягання, на відміну від тих країн, де зазначені дії розглядаються у якості службового злочину, оскільки правосуддя за КК України є самостійним об'єктом кримінально-правової охорони. Цілком слушним є і вітчизняне рішення щодо виокремлення такого спеціального суб'єкта, як судді, прокурори, слідчі, працівники оперативно-розшукового органу, що не приймали безпосередньої участі в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні.

Такі особи, завдяки своєму службовому становищу, можуть володіти певними даними оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування, розголошення яких здатне заподіяти шкоду інтересам правосуддя і у тих випадках, коли розголошені відомості не ганьблять людину та не принижують її честь і гідність. Тобто будь-яке розголошення, вчинене цими суб'єктами, спрямоване на інтереси правосуддя. Попереджати таких осіб про їх обов'язок не розголошувати відомості

досудового розслідування без відповідного письмового дозволу не потрібно, оскільки вони добре обізнані щодо необхідності їх збереження у таємниці, що обумовлено колом їх службових обов'язків. Якщо ж такими діями поряд з інтересами правосуддя шкода заподіюється і честі та гідності особи (розголошуються відомості про її інтимне життя, захворювання, аморальні вчинки тощо), вони можуть утворювати кваліфікований склад злочину, передбачений діючою редакцією ч. 3 ст. 387 КК або сукупність злочинів (ч. 2 та ч. 3 ст. 387 КК). Що ж стосується суддів, прокурорів, слідчих, працівників оперативно-розшукового органу, які безпосередньо приймають участь в оперативно-розшуковій діяльності чи досудовому розслідуванні, то тут таке однозначне вирішення питання є неприпустимим. Саме ці особи, з метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК України), і визначають, що і в якому обсязі може бути розголошено, завжди діючи в інтересах правосуддя. Якщо зазначені суб'єкти розголошують дані оперативно-розшукової діяльності чи досудового розслідування, керуючись не інтересами правосуддя, а іншими мотивами (особисте збагачення, підвищення власного іміджу, сприяння ухиленню підозрюваного від кримінальної відповідальності, бажанням знищити доказову базу тощо), такі дії можуть утворювати склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 387 КК. Інакше кажучи, підставою їх кримінальної відповідальності може бути лише таке розголошення, яке суперечить інтересам правосуддя або ганьбить людину, принижує її честь і гідність, оскільки заподіяння шкоди цим об'єктам не може бути виправдано інтересами правосуддя.

Таким чином, на наше переконання, ст. 387 КК виглядала б більше логічніше та відповідала б принципу недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування, якщо б передбачала у своїй конструкції частину четверту, де б встановлювалася відповідальність суддів, прокурорів, слідчих та працівників оперативно-розшукового органу, які приймають безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні, за розголошення даних оперативно-розшукової діяльності чи досудового розслідування, яке вчинено всупереч інтересам правосуддя або ганьбить людину, принижує її честь та гідність.

Список використаної літератури:

1. Тацій В., Тютюгін В., Пономаренко Ю. Проблеми стабільності й динамізму кримінального законодавства України на сучасному етапі // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. праць / редкол.: О.В. Петришин та ін. Х.: Право, 2015. № 4 (83) с. 54-66 (134 с.)

Ключові слова: розголошення, предмет, суб'єкти, завдання кримінального провадження.

Ключевые слова: разглашение, предмет, объекты, задания уголовного производства.

Key words: disclosure, object, objects, tasks of criminal proceedings.